

Bokmeldinger

Torild Gjesvik 2018. *Fotograf Knud Knudsen. Veien, reisen, landskapet*
Oslo: Pax forlag. 269 sider, illustrert

Anmeldt av Eva Reme, UiB

Fotograf Knud Knudsen. Veien, reisen, landskapet, er en spennende og fascinerende bok som er vanskelig å legge fra seg før siste side er lest. Det skyldes tema og det rike billedmaterialet. Gjennom bokens 269 sider er det gjort plass til drøyt 160 bilder; de fleste er selvfølgelig Knud Knudsens egne fotografier. Dette er en bok som skiller seg fra de tidligere vakre presentasjonene av Knudsens bilder, henholdsvis bøkene *Det norske landskap* (Digranes, Greve, Reiakvam 1988) og *Knud Knudsens album* (Dreyer, Eriksen 2015). Dette er praktverk som på ulike måter viser en bredde av Knudsens produksjon. Gjesvik har vært langt mer selektiv og valgt fotografier der motivene i hovedsak er knyttet til veier som slynger seg inn i bratt norsk fjellnatur. Når permene lukkes er det bilder av fjell, stein, stup og buktende veier som har festet seg på netthinnen.

Når det gjelder bokens struktur, har den på konvensjonell biografisk vis en innledning relatert til barndommens steder og oppvekst. Her introduseres Odda, Tokheim og Bergen samt en etter hvert dedikert fruktdyrker med eplekjerner i lommen og kameraet innenfor rekkevidde. Han kommer til å foreta mange reiser; i de første kapitlene går veien til Tyskland der han ved hjelp av stipend studerer fruktdyrking og kurvfletting. Et av fotografiene som presenteres herfra, er redskaper fra det Pomo-

logiske Institutt i Reutlingen. Dette er gjenstander formet som en sirkel og viser tilbake til en fotograf med øye for estetikken i hverdagslige og vante ting. Kanskje er det ikke underlig at dette er en mann som skal komme til å rette kameralinsen mot bratte fjellvegger og massive fjellformasjoner. Når dette skjer, er han allerede en etablert fotograf med blant annet landskapsfotografi som spesialitet. Det er denne kategorien av fotografier som blir de dominerende når Gjesvik i fortsettelsen følger Knudsen på sine reiser inn i hovedsakelig det vestlandske dal- og fjellandskap.

I fortsettelsen er det som tittelen sier, veien, reisen og landskapet som danner progresjonen i boken. Bakgrunnen for disse temaene som glir inn i hverandre, er fokus i kapittel to. Her gis en innføring i utbygging av nytt veinett som binder adskilte steder sammen og gjør fjelloverganger tilgjengelige for ferdafolk generelt og turister spesielt. Skysstasjoner og hoteller blir det flere av; turistekspedisjoner, nasjonalromantikk og nasjonsbygging går hånd i hånd. Visuelt kommer dette til uttrykk i *Voyage-pittoresque*-genren der fjell, breer og panoramautsikter får utfolde seg. Det gjør de også i den nye Turistforeningen som utgir reiseruter der bemerkelsesverdige steder er kartfestet og illustrert. Datidens landskapsmalere fanger opp det samme i sine bilder der også veiene har sin selvsagte og naturlige plass. Selv fulgte Knudsen både angitte ferdselsruter og etablerte billedkonvensjoner. Han var utvilsomt opptatt både av natur, veier, motiv og stemninger som hadde salgspotensial.

I kapittel tre, stiger bokens spenningskurve i det forfatteren viser hvordan Knudsen også bryter faste mønstre. I motsetning til mange av samtidens billedskapere, gjør han veiene til interessante objekt ved å gjøre dem til fotografiets forgrunn. Samtidig får også stabbesteiner, mønsteret i fjellet, søledammer og spor etter kjerrevognene i veien, sentrale plasseringer. Han tar blant annet i bruk et «nærsynt» blikk der himmel viker for vei og bratte fjellvegger. Er Knud Knudsen anti-pittoresk? spør Torild Gjesvik. Hun velger å la Knudsen stå frem som en eksperimentell billedforsker systematisk opptatt av veiens plass i landskapet.

Dette blir enda tydeligere i kapittel fire der forfatteren ved hjelp av Knudsen salgskatalog studerer fotografens vandring opp Stalheimskleiven. I motsetning til kollegaer og kjente landskapsmalere som har vært her før ham, er det ikke utlukkende utsikten som er det sentrale. Desto høyere han vandrer i landskapet, jo oftere retter han kameraet nedover dalene slik at fjell, stein, ras og veiutsnitt så å si forstørres. Det er et spennende grep Gjesvik tar ved å la veien fra dal til topp danne utgangspunkt for betraktning av bildene. På denne måten demonstrerer hun både fotografens bevegelser og bevegelige blikk.

Kapittel fem og seks er bokens høydepunkt. I kapitlet *Mærkelige veilinier* er det Knudsens forhold til ingeniørene, til moderne veibygning og til naturens krefter som er tema. Knudsen fotograferer brearmer som om de var elver i bevegelse. Fotografier som dette kan vise hvordan man kan la seg overvelde av naturen mens andre fotografier igjen viser hvordan den kan temmes. Det gjør han ved å ta fotografier der stabbestein danner et rytmisk skyggespill i veibanen eller også danner tannsnittborder langs fjellveggene. Ny teknologi muliggjør anlegning

av veier som slynger seg nedover bratte fjellparti. Fotografert på avstand, ligner veiene estetiske buede linjer i naturen. «Fjellovergangens kalligrafi» har Knudsens nevø Knut Digranes kalt utformingen av veiene. Selv peker Torild Gjesvik på hvordan disse veiene har virkning. De kommer til å danne en helt ny postkortgenre som fortsatt lever i beste velgående.

Veiens kraft og fjellets tyngde kommer for alvor frem når Gjesvik i kapittel 6 presenterer Knudsens fotografier fra Brattlandsdalen i Suldal. Motivene er storslagne. Her er det bilder av opprevne og spisse fjellsider så vel som buede nesten myke fjellformasjoner. I andre bilder presses fjell og stein mot hverandre slik at krefter og bevegelser blir påtakelig. Det er lite luft, lite himmel, lite vegetasjon og lite mennesker langs veiene. Forfatter tar så opp 1800-tallets interesse for nettopp fjell og stein. Hun viser til nye geologiske undersøkelser og hvordan geologi blir egne kapitler i reisehåndbøkene. Fjellformasjoner som presser seg mot og forbi hverandre blir til erkjennelse av at både fjell og stein er i bevegelse, og jorden er ufattelig gammel. Like fullt, det er først nå, i Knudsens tid, at menneskene griper inn og gjennom veier, broer og tunneller forandrer fjellandskapet på sin måte. Kapitlet har overskriften *Geologisk dyptid og teknologisk nytid*. Det er en spennende og svært dekkende tittel.

I de avsluttende kapitlene har Gjesvik sammen med Knudsen forlatt den vestlandske fjellverdenen. Nå sammenfattes Knud Knudsens fotografiske foreningsliv i Bergen samt hans siste tid der endringene som skjer i hans hjemtrakter i Hardanger vektlegges.

Knud Knudsen. Veien, reisen, landskapet, er en innholdsrik bok. Den gir en kortfattet oversikt over den fotografiske utviklingen som fant sted i andre halvdel av 1800-tallet. Gjennom malerier og litografier

gir hun glimt av datidens landskapsgenre og formidler blikk og forestillinger knyttet til norsk natur. Gjesvik trekker frem perspektiv, dybde og lag i bildene og viser dermed også til komposisjoner og dimensjoner i fotografiene. Uten å være påtvingende løfter hun frem detaljer og strukturer i bildene som en betrakter kanskje ikke ville ha oppdaget uten hjelp. Slik styrer hun opplevelser og forståelse av bildene, men aldri på en dominerende måte. Det er stadig rom for lesere til å oppdage nye ting i fotografiene, og å skape egne tolkninger; ikke minst er det rikelig anledning til bare å la seg fascinere over former, mønstre og egenartede motiv.

Ved å poengtere normene for den etablerte landskapsgenre, kommer det frem hvordan Knudsen som kunstner og fotograf på sin måte rapporterte om nasjonale moderniseringsprosesser som inkluderte etablering av infrastruktur, teknologisk og næringsmessig utvikling. Han trakk også inn moderne aktører som turistene, ingeniørene og lot seg utvilsomt inspirere av vitenskapelige representanter som geologer. Veio- og nasjonalbygning er to sider av samme sak og betraktet fra vår tid, kommer det tydelig frem hvordan Knud Knudsen er blant pionerene når det gjelder komposisjon av kulturhistoriske veibøker.

Søkelyset på veien og fjellet fremhever grenseoppgangene mellom natur og kultur og ikke minst integrasjonen mellom materialitet og menneske. Det handler ikke utelukkende om menneskets erobring av naturen og naturens grep om menneskene. Veienes virkningskraft generer nye billedmotiv. Boken utmerker seg ikke gjennom teoretisk dybde. Like fullt, ved å krysse delelinjene mellom det foranderlige og stabile, det menneskelige og materielle, er dette en bok som aktualiserer moderne forskningsperspektiv.

Torild Gjesviks hensikt med boken har vært å «vise det nære samspillet mellom reisene han foretok, veiene han reiste på, landskap han reiste gjennom og bildene han tok». Hun er kommet vel i mål med en bok der massive krefter er konkretisert og der veier og fjell kan oppleves som noe sanselig, noe bevegelig, noe hardt og til med mykt. Språk og struktur bidrar også til at boken henvender seg til en bred og variert leser-skare som ganske sikkert vil komme til å ta, føle og å betrakte ikke bare veier, men også fjell og stein på nye måter!

Brita Brenna, Hans Dam Christensen & Olav Hamran 2019. *Museums as cultures of copies: The crafting of artefacts and authenticity*. London & New York, Routledge, 274 s.

Anmeldt av Magnus Rodell, Södertörns Högskola

I mitten av 1700-talet resonerade Johann Joachim Winckelmann kring den förnäma enkelhet och den tysta storhet han upplevde sig möta när han studerade antika gipskopior. När Winckelmann var verksam i Rom beskrev han den klassiska konstens uppgång och fall genom att studera romerska kopior av förlorade grekiska original, som oftast var utförda i marmor eller brons. I detta fanns ett slags erkännande av att unika konstverk alltid har modifierats och kopierats.

År 1900 inledde den brittiske arkeologen Arthur Evans sin utgrävning på Knossos. Ett av de första och mest spektakulära fynden var ett slags kungatron som Evans kallade Minostronen. Denna tron var bara ett av mängder med fynd som ledde till Evans rekonstruktion av palatset på Knossos. Just tronen kom snart att bli före-